

- א. עונש כליון רוב זרע דוד בא על כך שעל ידו נהרגה נוב עיר הכהנים ונטרד דואג האדומי ונהרגו שאול ושלשת בניו.
- ב. אלו שקפצה להם הארץ: אליעזר עבד אברהם, יעקב אבינו ואבישי בן צרויה. ולשון 'קפצה הארץ' – נתקצרה ונתכוצה, כמו 'לא תקפוץ את ירך' (רש"י).
- ג. רב אמר: עשרה נשתיירו ממחנה העצום של סנחריב. שמואל אמר: תשעה. ר' יהושע בן לוי אמר: ארבעה עשר. והסמיכו כולם דבריהם על הכתובים כמבואר בגמרא. ר' יוחנן אמר: חמשה – סנחריב ושני בניו – אדרמלך ושראצר, נבוכדנצר ונבוזראדן.

דף צו

- ר.ג. א. מה תשובה השיבו לירמיהו על שאלתו 'מדוע דרך רשעים צלחה'?
- ב. בן יכבד אב ועבד – אדניו – כלפי מי נאמרו הדברים?
- ג. האם נבוכדנצר בעצמו עלה לירושלים? אלו אומות יעצו לו וסייעוהו לכבשה?
- ד. מה היה סופם של נעמן ונבוזראדן?
- ה. אלו רשעים ידועים, מבני בניהם למדו תורה?
- א. דרך רשעים צלחה מפני שהקב"ה משלם שכרם בעוה"ז, אפילו על מעשיהם הקטנים המועטים. כגון הצלתו של נבוכדנצר הרשע, בגלל ארבע פסיעות שרץ למען כבוד ה'. וכל שכן שישלם שכר גדול מאד לצדיקים.
- ב. בן יכבד אב – זה בלאדן בן בלאדן, שהיה כותב שמו ושם אביו, כדי לכבדו. ועבד אדניו – כבודו של נבוזראדן לנבוכדנצר, שחקק במרכבתו דמות דיוקנו של נ"נ, או לדעה אחרת – שהיתה בו אימה יתרה לרבו, ודומה כמי שעומד לפניו.
- ג. נבוכדנצר עצמו לא עלה לירושלמה.
- עמון ומואב – 'שבבי בישי דירושלם', הם אלו שיעצוהו וסייעוהו לכבוש אותה.
- ד. נעמן – גר תושב היה. נבוזראדן – שב בתשובה ונעשה גר צדק.
- ה. מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים [ורבי עקיבא מהם]. מבני בניו של סנחריב לימדו תורה ברבים [– שמעיה ואבטליון]. מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק [– רבי שמואל בר שילת]. וכן אמרו (בגטין נ). על רבי מאיר, שיצא מגירון קיסר.

דפים צז – צח

- ר.ד. א. אלו סימנים הוזכרו בסוגיא על דורו של משיח?
- ב. האם ביאת המשיח תלויה בתשובת ישראל?

א. סימני דורו של משיח שהוזכרו בסוגיא:

תלמידי חכמים מתמעטים, והשאר – עיניהם כלות ביגון ואנחה, וצרות רבות וגזרות קשות מתחדשות, עד שהראשונה פקודה שניה ממחרת לבוא (רבי יוחנן).

עוד תארו בברייתא שבוע שבן דוד בא: שנה ראשונה – והמטרת על עיר אחת ועל עיר אחרת לא אמטיר. שניה – חצי רעב משתלחים. שלישית – רעב גדול, מתים אנשים נשים וטף, חסידים ואנשי מעשה, ותורה משתכחת מלומדיה. רביעית – שובע ואינו שובע. חמשיית – שובע גדול ואוכלים ושותים ושמחים, ותורה חוזרת ללומדיה. בששית – קולות (= יצאו קולות שבן דוד בא. פרוש אחר: קולות של שופר גדול (ערש"י). ויש מפרשים: קולות ישולחו מן השמים (ע' רמ"ה ומהרש"א). בשביעית – מלחמות. במוצאי שביעית – בן דוד בא. ודוקא כסדר הזה.

סימנים נוספים: בית הועד יהיה לזנות; הגליל יחרב; הגבלן יאשם (=ישתומם. רש"י); אנשי גבול (וי"ג: גזית – אנשי התורה) יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו; חכמת הסופרים תסרח ויראי חטא ימאסו; פני הדור כפני הכלב; האמת נעדרת (שנעשית עדרים עדרים והולכת לה); האישי הירא וסר מרע – יוחזק בשוטה (רבי יהודה).

נערים ילבינו פני זקנים וזקנים יעמדו לפני נערים, [בן מנוול אב, אויבי איש – אנשי ביתו (סוטה מט)]. בת קמה באמה וכלה בחמותה, ופני הדור כפני כלב, ואין הבן מתבייש מאביו (רבי נהוראי).

העזות תרבה; היוקר יעות (שלא יכבדו זה את זה. פ"א: המכובד שבהם יהא עוותן ורמאי. רש"י); הגפן יתן פרי (ואעפ"כ) היין ביוקר – שלא תרבה הברכה בפירות. פ"א: שיהיו כולם רדופים אחר היין ומשתכרים. רש"י); נהפכה כל המלכות למינות, ואין תוכחה (רבי נחמיה).

ירבו המסורות; יתמעטו התלמידים; תכלה פרוטה מן הכיס; יתיאשו מן הגאולה. בזמן שתתן ארץ ישראל פריה כאמור בנבואת יחזקאל (לו) – אין לך קץ מגולה מזה. וכן מזה האמור בזכריה (ח): כי לפני הימים ההם שכר האדם לא נהיה ושכר הבהמה איננה, וליוצא ולבא אין שלום מן הצר – אף תלמידי חכמים (רב). ושמואל אמר: עד שיהיו כל השערים שקולים (=שער התבואה והיין יהיו שוים. י"א: שובע גדול וי"א להפך, שכולם יקרים).

ועוד אמרו: אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא (ר' חנינא); – עד שתכלה המלכות הזלה (= שלטון כלשהו) מישראל (ר' חמא בר חנינא); – עד שיכלו גסי הרוח מישראל (ועירי אמר ר' חנינא); – עד שיכלו שופטים ושוטרים מישראל (ר' שמלאי משום ראבר"ש); – עד שתתפשט מלכות על ישראל ט' חדשים (רב). אם ראתי דור שמתמעט והולך – חכה לו; – דור שצרות רבות באות עליו כנהר; – בדור שכולו זכאי או כולו חייב (ר' יוחנן. וע' להלן קיא. אמר רבא: וכן לימות המשיח). תופעות וסימנים נוספים (עפ"י סוטה מט): החוצפה תתרבה ותגדל, היוקר יאמיר.

ב. רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושים תשובה – נגאלים, ואם לאו – אין נגאלים. וכן אמר רב. ורבי יהושע אומר: אם אין עושים תשובה (מעצמם), הקב"ה מעמיד עליהם מלך שגזרותיו קשות כהמן, וישראל עושים תשובה ומחזירין למוטב (כ"ה לפי גרסתנו). ולבסוף שתק רבי אליעזר לרבי יהושע. וכן אמר שמואל. וכן אמר רבי יוחנן: אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב.

ד. א. באיזה כינוי נתכנה המשיח בסוגיתנו?

ב. העיסוק בזמן ביאת המשיח, לידע מתי יבוא – האם הוא רצוי אם לאו?

ג. מדוע קללו את מחשבי הקצין?

ד. מאחר ומדת הדין מעכבת את הגאולה, מדוע יש לחכות ולצפות בכל עת למשיח?
ה. מהו המספר המנימלי של הצדיקים בעולם, שבכל דור ודור?
א. המשיח מכונה 'בר נפלי' על שם אקים את סכת דויד הנפלת.

ב. רבי זירא בקש מהחכמים שהתעסקו בו לידע מתי הוא בא, שלא לעשות כן כדי שלא ירחקוהו, לפי שאין המשיח בא אלא בהסח הדעת ממנו.
עוד על מניעת ההתעסקות בענין זמן ביאת המשיח ובמאורעות הנלוים לו – ע' בשו"ת שבט הלוי ח"י א.

ג. אמרו תיפה עצמם של מחשבי קצין, שהיו אומרים כיון שהגיע עת (נראה שכצ"ל) הקץ ולא בא – שוב אינו בא. אלא יש לחכות לו תמיד.

ד. אעפ"י שמדת הדין מעכבת, יש לחכות לגאולה בכל עת – לקבל שכר, שנאמר אשרי כל חוכי לו.

ה. צדיקים המקבלים פני שכינה שבכל דור, אינם פחותים משלשים וששה. אלו הם המסתכלים באספקלריא המאירה, אבל באספקלריא שאינה מאירה – יש שמונה עשר אלף.
וצדיקים (מסתכלים באספקלריא המאירה) היכולים להכנס ללא נטילת רשות, הם מועטים ביותר ואין מספרם ידוע.

דף צח

רו. א. האם יבוא המשיח במהירות אם לאו?

ב. האם איוו החכמים להיות נוכחים בתקופת ביאת המשיח?

ג. מה שמו של משיח?

א. זכו ישראל – יבוא 'עם ענני שמיא' (כלומר במהירות. רש"י). לא זכו – עני ורוכב על חמור (כעני הבא על החמור בעצלתים).

ב. רבי יוחנן, עולא ורבה אמרו: 'ייתי ולא איחמיניה' – מרוב צרות שיבואו באותה תקופה, אינם רוצים להיות בה. ואף על פי שיש עמם תורה ומעשים טובים – יראו פן יגרום החטא. ואילו רב יוסף אמר: הלואי ואזכה לראותו, ואפילו אם אשב בצל הרעי של חמורו – ובלבד שאראנו.

ג. דבי ר' שילא אמרי: שילה שמו; דבי ר' ינאי: ינון שמו; דבי ר' חנינא: חנינה שמו. ויש אומרים: מנחם בן חזקיה שמו. ורבנן אמרי: חיוורא דבי רבי שמו (- מצורע של בית רבי).

דף צט

רז. א. משך ימות המשיח, כמה?

ב. נבואות הטובה שנתנבאו הנביאים לאחרית הימים – מתי הן יתגשמו וכלפי מי הן אמורות?